

NACIONALINĖ ŠVIETIMO AGENTŪRA

Metodinė medžiaga

*Pagrindinio ugdymo tautinių mažumų gimtųjų kalbų
programai įgyvendinti*

Lenkų kalbos pamokos

Kaip atpažinti Fake news (liet. netikros naujienos)

9-10 klasei pavyzdys

Parengė:

Renata Slavinskienė
Vilniaus Juzefo Ignacijaus Kraševskio gimnazijos
lenkų kalbos mokytoja

Konsultavo ir siūlymus teikė:

Danuta Szejnicka
Nacionalinės švietimo agentūros
Ugdymo turinio rengimo skyriaus metodininkė

2022 m.

Šis pamokų ciklas tai yra pagalba mokytojui įgyvendinant atnaujintą Lenkų tautinės mažumos gimtosios kalbos ir literatūros programą 9-10 klasėje.

Pamokų ciklo tema: *Kaip atpažinti Fake news (liet. netikros naujienos)*

Pamokų ciklo uždavinys: skaitydami ir analizuodami įvairaus pobūdžio internetinius straipsnius mokiniai susipažins su junginiu „fake news“, įgys galimybę analizuoti, palyginti, formuluoti savarankiškas ir logiškas išvadas, galės pagrįstai reikšti savo nuomonę, ugdys gebėjimą įvertinti informacijos patikimumą, formuos kritinį požiūrį į gaunama iš įvairių šaltinių informaciją.

Santrauka:

Medijų vaidmuo šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje labai reikšmingas. Medijos daro įtaką žmonių mąstymui, interesams, tarpusavio santykiams, gyvenimo būdai, turi didelės įtakos formuojant visuomenės nuomonę. Susidūrimas su medijomis šiandieniniame gyvenime yra neišvengiamas – žiūrime TV laidas, skaitome spaudos leidinius, žiūrime kino filmus, klausomės muzikos ir kt. Svarbu ne tik pasyviai priimti informaciją, bet ir gebėti suvokti jos turinį, analizuoti ir vertinti įvairių visuomenės informavimo priemonių (televizijos, radijo, spaudos, interneto) teikiamą informaciją, suvokti informacijos pateikėjų interesus, mokėti ją efektyviai panaudoti, patiems formuojant informacinius pranešimus ir juos skelbiant viešosios komunikacijos erdvėje. Šių gebėjimų ugdymą galima vadinti medijų ir informaciniu raštingumu, kuris skatina suvokti, analizuoti, vertinti, panaudoti gaunamą informaciją ir kurti naujus pranešimus. Labai svarbu yra gauti informaciją, tačiau svarbiau ją suprasti. Tai ir socialinis įsitraukimas, kurį suteikia socialiniai tinklai, ir pilietinis įsipareigojimas – taigi, tai neišvengiamas gyvenimo būdas XXI amžiuje.

Šiandien neužtenka mokėti skaityti, skaičiuoti ir rašyti, kad žmogus būtų raštingas. Per įvairias medijas ir kitus informacijos kanalus mus pasiekia vis didesni informacijos srautai, todėl gebėjimas rasti, suvokti, kritiškai vertinti ir naudoti informaciją bei išreikšti save naudojantis medijomis yra vieni svarbiausių XXI amžiaus žmogaus gebėjimų. Ugdyti medijų ir informacinių raštingumą skatina UNESCO.

„Fake news“ (liet. netikros naujienos) fenomenas dabar laikomas viena didžiausių grėsmių žmonių pasitikėjimui žiniasklaida. „Fake news“ atsirado JAV, o dabar klęsti jau ir Lietuvoje. Klaidinančiai informacijai plisti dabar labai lengva, nes naujosios medijos:

socialiniai tinklai, įvairios svetainės – nekontroliuojamos valstybės organų. Kiekvienas gali kurti savo turinį, dalintis netikromis naujienomis patys to nežinodami.

Kaip nepasiklysti plačiuose informacijos laukuose ir atpažinti, kas yra tikra, o kas išgalvota? Atsakymams į šiuos klausimus ir medijų raštingumo gebėjimams ir yra skirta ši pamoka. Mokiniai ieškodami informacijos, turi tikslingai ir atsakingai naudotis įvairiais šaltiniais ir technologijomis, vertinti šaltinių patikimumą, rūšiuoti, atsirinkti ir vertinti informaciją.

Pateikta medžiaga yra pritaikyta nuotoliniam mokymuisi, tačiau sėkmingai galima su ja dirbti ir klasėje kontaktiniu būdu.

Pamokos metu mokiniai įsisavins teorines žinias apie medijų raštingumą, „fake news“ ir kaip atpažinti netikras naujienas žiniasklaidoje. Skaitydami ir aptardami tekstus mokiniai tobulina gebėjimą perteikti svarbiausią informaciją, taikyti įvairias teksto suvokimo strategijas.

Integruojamos šios kalbinės veiklos sritis (klausymas, kalbėjimas, skaitymas). Mokymosi veikla įvairi: mokiniai nagrinėja pateiktus informacinius tekstus bei nuotraukas, lygina pateiktą informaciją su informacija iš kitų šaltinių. Mokiniai dirba individualiai ir grupėmis. Taikomas įsivertinimas (refleksija).

Laukiami pamokos rezultatai: mokiniai sąmoningai užduoda sau klausimą, ar jų turima informacija yra patikima; geba išskirti įvairius informacijos šaltinius kaip daugiau ar mažiau patikimus; nurodo, kodėl informacijos šaltinis verčia įtarti, kad jis yra nepatikimas; formuluoja savarankiškas ir logiškas išvadas, reiškia savo nuomonę.

Scenariusz lekcji języka polskiego *Jak rozpoznać fake newsy?*

Cel lekcji (z pozycji nauczyciela):

- poszerzenie świadomości nt. informacji: czym jest, skąd się bierze, do czego służy?
- rozwój umiejętności oceny wiarygodności informacji;
- kształtowanie postawy krytycznej wobec informacji, które do nas docierają z różnych źródeł.

Kryteria sukcesu dla uczniów:

- świadomie zadaję sobie pytanie, czy informacja, z którą mam do czynienia, jest wiarygodna;
- potrafię rozróżnić rozmaite źródła informacji jako mniej lub bardziej wiarygodne;
- wiem, dlaczego takie są;
- potrafię wskazać, dlaczego źródło informacji budzi moje podejrzenia, że jest niewiarygodne.

Środki dydaktyczne/materiały pomocnicze: materiał przygotowany przez nauczyciela i zamieszczony na platformie genial.ly, załącznik 1. - notatka dla uczniów pt.: *Jak rozpoznać fake newsy?*, załącznik 2 - zadania do pracy w grupach, załącznik 3 – materiał dla nauczyciela, w którym są zawarte komentarze, linki, oryginały zdjęć, które warto pokazać i omówić z uczniami podczas podsumowania rezultatów ich pracy w grupach. Link do prezentacji multimedialnej: (<https://view.genial.ly/607d37b4f656650dbc3ad60a/presentation-jak-rozpoznać-fake-newsy>)

Przebieg cyklu lekcji: Podany materiał zostały dostosowany do nauczania zdalnego lub też kontaktowej pracy z uczniami na lekcji.

Na początku nauczyciel zapoznaje uczniów z planem lekcji, celami edukacyjnymi oraz kryteriami sukcesu dla uczniów.

Cele edukacyjne lekcji:

- poszerzenie świadomości nt. informacji: czym jest, skąd się bierze, do czego służy?
- rozwój umiejętności oceny wiarygodności informacji
- kształtowanie postawy krytycznej wobec informacji, które do nas docierają z różnych źródeł

Rysunek 1. Cele edukacyjne lekcji „Jak rozpoznać fake newsy?”

Kryteria sukcesu dla ucznia:

- świadomie zadają sobie pytanie, czy informacja, z którą mam do czynienia, jest wiarygodna;
- potrafię rozróżnić rozmaite źródła informacji jako mniej lub bardziej wiarygodne; wiem, dlaczego takie są;
- potrafię wskazać, dlaczego źródło informacji budzi moje podejrzenia, że jest niewiarygodne.

Rysunek 2. Kryteria sukcesu dla ucznia

Następna część lekcji, to jest część teoretyczna. Nauczyciel tłumaczy uczniom, czym jest edukacja medialna oraz umiejętność krytycznego myślenia. Po wyświetleniu slajdu 5. (Patrz: Rysunek 3) można również poprosić uczniów o przeczytanie ze zrozumieniem podanych określeń i podanie słów-kluczy, a następnie zaprosić do krótkiej dyskusji. Warto również podkreślić, że edukacja medialna stanowi jedną z treści programowych wpisanych do odnawianej podstawy programowej na wszystkich szczeblach kształcenia. Na tym etapie lekcji uczniowie również przybliżają sobie pojęcie *fake newsów* (warto wcześniej upewnić się czy znają tłumaczenie tego wyrażenia z języka angielskiego).

Fake news to rodzaj informacji medialnej, w której prawda miesza się z fałszem i dzięki internetowi błyskawicznie rozchodzi się po całym świecie – szkodząc osobom prywatnym

i publicznym, firmom czy instytucjom. *Fake newsy* najczęściej są publikowane w internecie (w portalach informacyjnych lub mediach społecznościowych) oraz tradycyjnych mediach: telewizji, radiu czy prasie. Jak powstają? Istnieją boty tworzące fałszywe wiadomości, a nawet całe systemy uwiarygodniania informacji, by wyglądały na poważne artykuły. Są także tworzone przez zwykłych użytkowników portali społecznościowych oraz redaktorów serwisów informacyjnych. Rozumiejąc mechanizmy rządzące *fake news'ami* i manipulacją językową, możemy im przeciwdziałać.

Rysunek 3. Czym jest edukacja medialna?

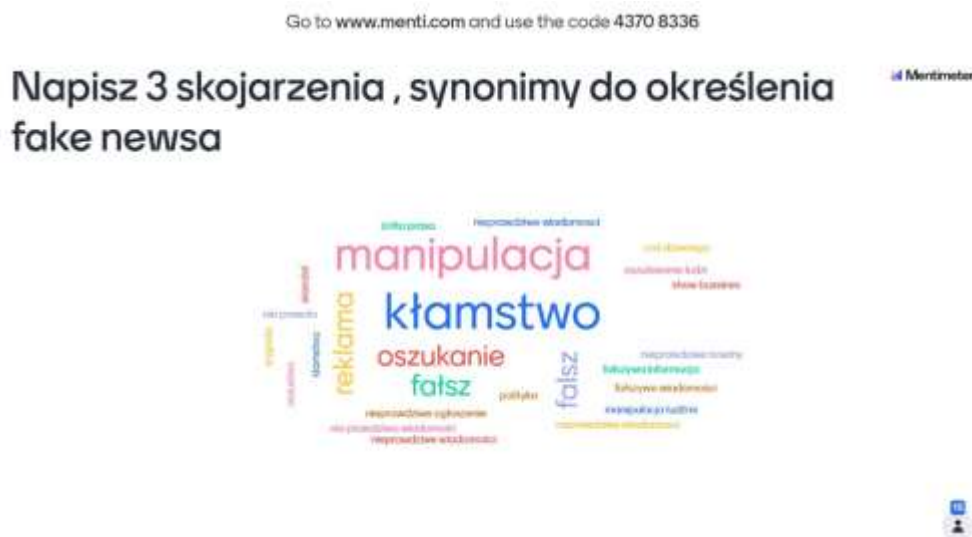

Rysunek 4. Czym są fake newsy?

Po części teoretycznej uczniowie wykonują 1. zadanie. Powinni podać 3 skojarzenia, synonimy do określenia fake news. Bardzo dobrze się sprawdza przy tym zadaniu narzędzie Mentimeter, które umożliwia szybką interakcję z uczniami. Mentimeter oferuje kilka rodzajów

prezentacji pozwalających na szybkie badanie opinii. Jednym z najbardziej efektywnych jest tworzenie chmury słów. Po przygotowaniu i uruchomieniu prezentacji przez nauczyciela uczniowie mogą wpisywać swoje słowa, korzystając ze smartfonów, tabletów lub komputerów z dostępem do internetu. Wpisywane słowa tworzą chmurę: im częściej wpisywane słowo, tym większy jest jego rozmiar w chmurze.

Zadanie 1. ma na celu sprawdzenie czy uczniowie dobrze zrozumieli część teoretyczną, czyli jest to tzw. środkowa ewaluacja lekcji, ale oprócz tego wyniki można potraktować jako zadanie z nauki o języku, podczas którego uczniowie podają synonimy do neologizmu *fake news* (nauczyciel również przypomina w tym momencie, czym jest neologizm) oraz dobierają inne możliwe wyrazy bliskoznaczne.

Rysunek 5. Chmura wyrazowa w aplikacji Mentimeter

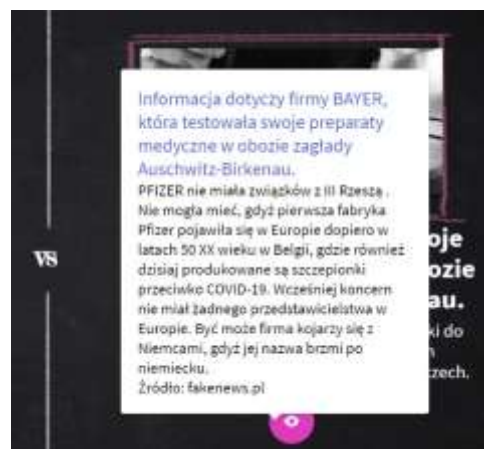
Po wyświetleniu 8. slajdu prezentacji nauczyciel wyjaśnia uczniom, jakie są ogólne zasady, którymi kierują się autorzy, tworząc fake newsy. Czyli:

- Zawierają chwytliwe nagłówki w celu zwrócenia większej uwagi;
- Przekaz jest silnie nacechowany emocjonalnie: pokazuje brutalne, poruszające sceny i obrazy;
- Wykorzystują ogólnie znane prawdy i przekonania;
- Czasem opisują prawdziwe zdarzenia, ale zmieniają ich kontekst;
- Dominują w nich obrazki/zdjęcia oraz krótki tekst, co pomaga szybko zwiększyć zasięg;
- Unikają niuansów i różnych punktów widzenia.

Kolejne zadanie dla uczniów - przyjrzenie się podanym 2 wiadomościom, które zawierają tylko zdjęcie, tytuł i lead, czyli pierwszy graficznie wyodrębniony akapit tekstu, przede wszystkim artykułu prasowego, następujący bezpośrednio po tytule lub podtytule. Na tym etapie lekcji świadomie nie podajemy treści całego artykułu wraz z linkiem, aby uczniowie nie mogli zweryfikować podanych treści. Celem tego ćwiczenia jest sprowokowanie dyskusji na temat czy dane wiadomości są wiarygodne, czy są to fake newsy. Na zakończenie ćwiczenia nauczyciel może kliknąć niebieski i różowy przycisk i podać dla uczniów rzetelną i sprawdzoną informację dotyczącą podanych artykułów (Patrz: Rysunek 7).

Rysunek 6. Zadanie 2

Rysunek 7. Komentarz do artykułów

Podczas kolejnej teoretycznej części lekcji nauczyciel podaje 10 wskazówek, jak rozpoznać fake newsy. Uczniowie otrzymają przygotowaną notatkę z tym materiałem (Załącznik nr 1), jednak warto omówić każdy z punktów szczegółowo.

Ostatnie zadanie dla uczniów – praca w grupach (przy nauczaniu kontaktowym klasę na grupy nauczyciel może podzielić wg swego uznania i sprawdzonego sposobu; przy nauczaniu zdalnym bardzo dobrze się sprawdzają tzw. pokoje. Opcję tę oferuje jak platforma Zoom, tak i Microsoft Teams (Breakout rooms). Klasa zostaje podzielona na 3 grupy. Każda grupa otrzymuje tekst lub zdjęcia wraz z linkiem, z którego pochodzą (Załącznik nr 2). Zadanie: korzystając z wiadomości zdobytych podczas lekcji i notatki dla uczniów pt. "Jak rozpoznać fake news", uczniowie mają określić czy dany tekst / zdjęcia zawierają prawdziwą informację, czy jest to fake.

Załącznik nr 1

Jak rozpoznać fake news?

FAKE
NEWS

1) SPRAWDŹ REDAKCJĘ

Co wiesz o źródle, z którego pochodzi informacja? Czy jest ono wiarygodne? Co to za strona? Kto za nią stoi i czy służy jakimś poglądom? Czy ma redakcję, podanego właściciela? Czy tytuł i lead są zgodne z treścią?

2) SPRAWDŹ AUTORA.

Kim jest autor informacji? Czy jest ekspertem w danej dziedzinie? A może to jedyny tekst, który zamieścił w sieci? Kto jeszcze o tym pisze?

3) SPRAWDŹ ŹRÓDŁA.

Przyjrzyj się cytowanym źródłom i ekspertom. Czy istnieją źródła dodatkowe, na które powołuje się autor? Czy można je zweryfikować? Czy przywołane źródła są najnowszymi z możliwych? Czy znasz cytowanego eksperta? Co wiesz o jego osiągnięciach i kompetencjach? Czy autor powołuje się na wiarygodne osoby, wypowiedzi lub publikacje?

4) SPRAWDŹ DATĘ.

W internecie możesz trafić na zdezaktualizowany tekst, mimo że strona wygląda nowocześnie.

5) PRZECZYTAJ CAŁOŚĆ.

Nie wyciągaj wniosków z tytułów. Często są koloryzowane tylko po to, żeby w nie kliknąć.

6) SPRAWDŹ, CZY ZGADZAJĄ SIĘ FAKTY.

Czy dane zawarte w tekście są aktualne? Czy można zweryfikować liczby, statystyki, infografiki? Czy nie ma pomyłki w liczbach, datach i godzinach, czy imiona i nazwiska osób oraz nazwy podane w tekście są dobrze zapisane, czy dobrze przypisane są funkcje i stanowiska, czy nie ma pomyłki w cytacie.

7) SZUKAJ WŁASNYCH ŹRÓDEŁ.

Publikacja w innym medium nie powinna być traktowana jako jedyne źródło informacji, zawsze należy korzystać przynajmniej z dwóch źródeł.

8) WIARYGODNOŚĆ KONTA.

W internecie często spotykasz się z fałszywymi kontami, które udają profile osób publicznych i ich zmyślane wypowiedzi. Funkcjonuje wiele kont służących rozprzestrzenianiu fake newsów oraz uwiarygodnianiu innych wpisów. Sprawdzaj, czy profil należy do realnej osoby i co ta osoba publikuje. Skontaktuj się bezpośrednio ze źródłem. Poproś o komentarz, dopytaj o szczegóły sprawy, wyjaśnij ewentualne wątpliwości.

9) CEŃ OBIEKTYWIZM.

Czy autor prezentuje dwie strony tematu? Przedstawia fakty czy opinie? Czy dobór argumentów służy danej tezie?

10) Sprawdź, czy tekst sam sobie nie zaprzecza.

Załącznik nr 2

Grupa 1

Korzystając ze zdobytych podczas lekcji wiadomości oraz notatki „Jak rozpoznać fake newsy?” (Załącznik nr 1) sprawdźcie wiarygodność podanej pod linkiem informacji.

<https://wolna-polska.pl/wiadomosci/liczba-ponien-w-wielkiej-brytanii-wzrasta-o-366-po-przyjeciu-szczepionki-covid-19-2021-03> (Dostęp: 2021-04-17)

Liczba poronień w Wielkiej Brytanii wzrasta o 366% po przyjęciu szczepionki COVID-19

Michał 31 marca, 2021 Dziennikarstwo śledcze

1

Grupa 2 - Korzystając ze zdobytych podczas lekcji wiadomości oraz notatki „Jak rozpoznać fake newsy?” (Załącznik nr 1) sprawdźcie wiarygodność podanych 4 zdjęć krążących w mediach w czasie pożarów w Australii.

Źródło: Instagram, Twitter

Mała dziewczynka w masce przeciwwgazowej ratująca duszącego się misia koalę podczas pożarów w Australii. To zdjęcie obiegło cały świat.

Źródło: Instagram, Twitter

Niecodzienne zdjęcie zostało udostępnione na profilu [nowozelandzkiej agencji charytatywnej NZ Volunteer Hub](#). Są to chmury nad Australią w czasie pożarów.

Źródło: Instagram, Twitter

Zdjęcie opublikowała między innymi amerykańska celebrytka Khloe Kardashian, którą na Instagramie obserwuje 102 miliony użytkowników. Udostępnił je również na swoim koncie na Instagramie [Donald Tusk](#). Zostało wykonane na podstawie danych z NASA FIRMS.

Źródło: Instagram, Twitter

Požary australijskich lasów mogą być zabójcze dla populacji koali. Eksperci informują, że ogień strawił już nawet 80 procent ich naturalnego środowiska do życia, a cały gatunek jest już "funkcjonalnie wymarły".

Grupa 3

Korzystając ze zdobytych podczas lekcji wiadomości oraz notatki „Jak rozpoznać fake newsy?” (Załącznik nr 1) sprawdźcie wiarygodność podanej pod linkiem informacji.

<http://www.robertdee.pl/rosliny-z-okolicy-elektrowni-atomowej-fukushima/> (Dostęp: 2021-04-17)

Rośliny z okolicy elektrowni atomowej Fukushima

📅 24 lipca 2015 👤 Robert Dee

Cztery lata po katastrofie w japońskiej elektrowni jądrowej Fukushima pojawiły się informacje na temat zdeformowanych roślin i owadów. Ostatnio opublikowano zdjęcie kwiatów mutantów, które wyrosły niedaleko miasta Nasushiobara, znajdującego się około 70 kilometrów od Fukushimy.

Załącznik nr 3

Grupa 1

Podana informacja została zgłoszona na portalu www.fakehunter.pap.pl (**FakeHunter** to społeczny projekt weryfikacji treści publikowanych w internecie, uruchomiony przez Polską Agencję Prasową wspólnie z GovTech Polska, którego celem jest demaskowanie nieprawdziwych wiadomości dotyczących wirusa SARS-CoV-2.) Można tam znaleźć komentarz dotyczący zamieszczonej informacji i obszerny raport eksperta z powołaniem się na wiarygodne światowe źródła. (<https://fakehunter.pap.pl/raport/49e30e71-0f80-49a4-bcfb-93ac4408b952> (Dostęp: 2021-04-27))

Grupa 2

AD Zdjęcie 1

Dziewczynka z koalą na tle ogromnego pożaru poruszyła tysiące internautów. W rzeczywistości to przeróbka graficzna autorstwa fotografki i artystki wizualnej Thu (Thousandfold Photography). Grafika pojawiła się na jej profilu na Instagramie dwa dni przed Wigilią Bożego Narodzenia. Autorka zaznaczyła, że jest to obrazek edytowany w photoshopie, co jednak nie zatrzymało fali nieprawidłowości na jego temat.

Link do strony, gdzie zostało zweryfikowane powyższe zdjęcie i podana dokładna informacja na temat jego powstania: <https://www.antyfake.pl/australia-dziewczynka-z-koala> (Dostęp: 2021-04-27)

Oryginalne zdjęcie:

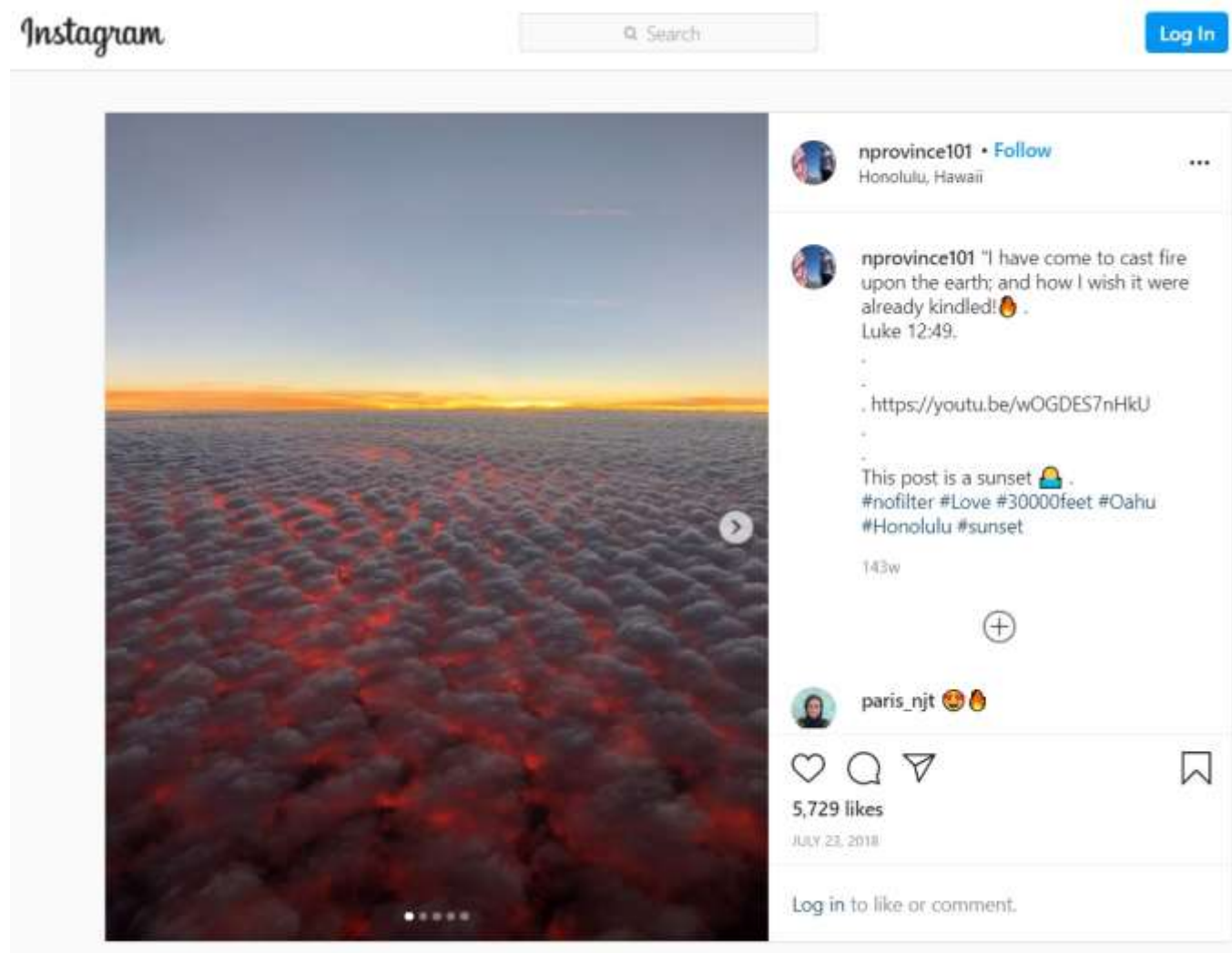

AD Zdjęcie 2

Niecodzienne zdjęcie zostało udostępnione na profilu nowozelandzkiej agencji charytatywnej NZ Volunteer Hub w dniu 5 stycznia. Zostało niestety źle podpisane. Według nowozelandzkiej agencji miały być to chmury nad Australią. W rzeczywistości jest to zachód słońca nad hawajską wyspą Oahu z perspektywy pokładu samolotu.

Link do oryginalnego zdjęcia: https://www.instagram.com/p/BljK-R_hFbx/ (Dostęp: 2021-04-27)

Oryginalne zdjęcie:

AD Zdjęcie 3

Jak się okazało grafika nie jest zdjęciem. To jedynie wizualizacja wykonana przez australijskiego artystę grafika i fotografa z Brisbane (wschodnia Australia) Anthony'ego Hearsey'a, który zamieścił swoją pracę na Instagramie. Została wykonana na podstawie danych z NASA FIRMS (Fire Information for Resource Management System). Chodzi zatem o wizualizację na której naniesione zostały wszystkie pożary, które wybuchły w ciągu miesiąca w różnych częściach Australii, a nie zdjęcie pożarów w danym momencie.

Autor wizualizacji, jak tylko dowiedział się, jak gigantyczną skalę osiągnął ten fake news, wydał oświadczenie: *„To wizualizacja 3D pożarów w Australii. To nie jest fotografia. Możecie uznać, że jest to ładniej wyglądająca grafika.”*

Link do oświadczenia autora: <https://www.instagram.com/p/B67bRtPnVzR/> (Dostęp: 2021-04-27)

AD Zdjęcie 4

Schyłek roku 2019 również nie szczędził nam fake newsów – tym razem w związku z pożarami w Australii. Facebook i inne portale społecznościowe codziennie obiegały fotografie płonących misiów koala i ludzi ściągających je z drzew. Wiele z tych zdjęć było efektem zwykłego, dość oczywistego fotomontażu, ponieważ koala to „towar”, który zawsze dobrze „się sprzedaje”. Co z tego, że w dość mało sprzedażowych okolicznościach.

Grupa 3

Swego czasu na Tweeterze pojawiło się zdjęcie dziwne wyglądających, poprzerastanych, pozrastanych ze sobą kwiatów. Informacja szybko obiegała internet pod hasłem „Zmutowane stokrotki z Fukushimy”. Wiadomość ta trafiła w obawy ludzi, że katastrofa w elektrowni atomowej w 2011 roku w Fukushimie może mieć katastrofalny wpływ na żywe organizmy. Przy zdjęciu w oryginalnym źródle pojawiła się informacja o promieniowaniu 5 μSv (pół mikrosiwerta) na wysokości 1 m. Groza? Otóż nie. Takie promieniowanie zawiera się w granicach promieniowania tła. Ale podanie naukowego symbolu miało podnieść wiarygodność informacji.

Rzecz jednak w tym, że ani nie były te kwiaty zmutowane, ani pochodziły z okolic elektrowni, ani nawet nie były to stokrotki.

Zdjęcie co prawda zostało wykonane w prefekturze Fukushima, ale około stu kilometrów w linii prostej od elektrowni, gdzie – co jest tam dokładnie zmierzone – nie ma promieniowania, które mogłoby spowodować takie zmiany w przyrodzie. To, co widać na zdjęciu, to po prostu staśmienie – częste zjawisko u roślin, wynikające z uszkodzenia na etapie rozwoju. A poza tym to wcale nie stokrotki, tylko złocienie.